

de Middelaar in zijn heilige persoon voor ons zijn zou.

Letterlijk vertaald wilde Immanuel eertijds zeggen: *Met ons is God*. Voor de Kerk des Nieuwen Verbonds daarentegen drukt de vertaling: „God met ons”, meer het mysterie der menschenwording Gods uit. Immanuel is saamgesteld uit drie woorden, uit *Im, Noe en El*. Nu beteekent het Hebreeuwsch *im*: met, *noe* beduidt ons, en *el* uit het *El, Eli* van het Kruiswoord te over bekend, wil zeggen: *God*. De eerste gedachte die deze naam opwekt, is daarom die van een tegenstelling. Een heiliger strijd vangt aan, een strijd tusschen hen die voor Jehovah kiezen, en hen die Jehovah verloochenen, en in dien strijd zal onze de victorie zijn, omdat wij God, den Heere der heirscharen, aan onzen kant hebben. Het is wat David tegen Goliath uitspreekt. Bij u, o Filistijnen, een ruwaard als een reus, met panter, speer en helm, maar bij mij, al ben ik klein en slechts met slingert en met een steen uit de beek gewapend, *de naam des Heeren*. En diezelfde strijd nu gaat door. Hij beheerscht de historische aller eeuwen. Hij zou zich van Israël tot alle volken, tot heel ons menschelek geslacht uitbreiden. Het zou de wereldstrijd worden; een strijd niet meer met speer of slingert, maar geestelijk heel ons menschelek existentie doordringend. En de overgang daartoe zou Bethlehem zijn. Dan komt niet David, maar Davids grootte Zoon, de Zoon des menschen. En in dat heilig kindeke van Bethlehem komt juist de wege der Heere der heirscharen zelf ons zooveel nader, doordien Hij tot in onze eigen natuur ingaat en in den Godsmensch, in Immanuel, waarbij *God met ons* is geworden. „Philippus, die mij gezien heeft, die heeft den Vader gezien,” en alleen ongelooft doet u nog uitroepen: Toon ons den Vader.

Ook voor ons blijft daarom die heerlijk naam van Immanuel de naam, waarin de profetie van victorie schuilt voor onze levensworsteling.

De worsteling tusschen geest en geest is met Goliath's val niet besworen, en met Jesaja's triomf niet geëindigd. Die worsteling komt uit het eerste paradijs, en duurt voort tot het tweede paradijs van den hemel zal nederdalen. Het is de aloude strijd tusschen het zaad van de slang en het zaad van de vrouw, en die strijd kan niet beslecht worden dan door het in het eind opkomen van „den mensch der sonde”, dien Gods gezalfde Koning „verdoen zal door den geest zijner mond”. En al moge er nu in de eeuwen die daar tusschen liggen, soms een kleine oase van geestelijke rust inschrijven, ijlings wordt toch de strijd weer opgevat. God moet „alles en in allen” worden, en dit kan niet vóór het heilig oogenblik aanbreekt, waarop „de laatste vijand aan Christus vallen zal onderworpen zijn”.

Het kindeke van Bethlehem is niet gekomen om vrede op aarde te brengen. Vrede met God in menschenharten, ja, edoch op aarde, onder de menschen, niet den vrede maar het zwaard. „Meent gij, zoo roept Jesus zijn jongeren toe, dat ik gekomen ben om vrede op aarde te brengen? Neen, zeg ik u, maar *verdelheid*” (Luk. 12 : 51).

Doet dit nu den lofsang der engelen te niet? Geenszins. Of betuigt de apostel niet: „Wij dan, gerechtvaardigd zijnde door het geloof, hebben vrede bij God?” En daarom, alleen hij die om dien „vrede met God” zich niet bekrent en alleen op rust en vrede in zijn aardsche leven uit is, alleen hij kan waken, dat Jesus door zijn roepen: Geen vrede, maar het zwaard! den lofsang der Engelen weersproken heeft.

Neen, de strijd tusschen geest en geest is met Bethlehem niet geëindigd, maar juist door Bethlehem is heel ons menschelek leven ontbrand. En wie Jesus discipel wil zijn, en zijn Jesus lief heeft, en zich met lijf en ziel zijn Heiland te offerande stelt, die is ook zelf, die is onmiddellijk, die is tot aan zijn dood toe ook persoonlijk in dien wereldstrijd verwickeld; en voor hem ligt ook nu nog in den naam van Immanuel de bron van onuitputtelijke bevoeding.

Immars de zaak van Jesus kan in die reurenworsteling niet onderlijgen. Ozer moet en zal de victorie zijn. Want dit heilig kindeke zou Immanuel heten, en Immanuel zegt: God met ons. „Gij toch, Gij zijt hun roem, de kracht van hunne kracht; uw vrije gunst alleen wordt d'ere toegebracht. Wij steken 't hoofd omhoog en zullen de eerkroon dragen, door U, door U alleen om 't eenwig welbehagen. Want God is ons ten schuld in 't strijdsperk van dit leven, en onze Koning is van Israels God gegeven”. En dit geven aan ons van onzen Koning door Israels God geschiedde in Bethlehem, toen Maria den Immanuel ontving.

Doch met ons Immanuel gaat 't dieper. De strijd tusschen geest en geest is niet enkel een strijd buiten ons, maar ook een strijd in ons, en niets is stuitender dan belijders te vinden, die voor Jesus ijveren, voor de zaak van Jesus het geestelijk zwaard aanbieden, en roepen voor hun Koning, maar die, helaas, van het zich verliezen van den strijd tot op den bodem van hun eigen hart, ja, tot in hun nieren, o, zoo weinig bespeuren.

Hoe ze zich vergissen! Alsof de vijand Gods en der menschen, die van 't Paradijs af den strijd aanbond tegen het Vrouwenzaad, niet juist in den menschen, en liefst onder de *dinners van Jehovah*, zijn gillige pijlen treffen deed. Ook daarbuiten, o, gewislijk, maar allereerst zelf binnen in u is de worsteling aangegaan. De worsteling opkomend uit uw hart, uit uw heilig bedoelen, uit uw dorsten naar de gerechtigheid. En is de strijd daarbuiten soms bang, de strijd daarbinnen kan nog heftiger zijn. Als het gaat tusschen sonde en deugd, tusschen Christus en den Verleider in u binnenste. Als satan u hebben, en Christus u houden wil, en gij bezwijken moet of staande blijven.

Maar vooral bij dien strijd is in den naam Immanuel uw sterkte.

God met ons. Niet een Christus van verre, maar een Christus die in ons eigen hart woning maakt. En, voor achtien eeuwen, het Bethlehem daar verre, maar nu ook uw Bethlehem in het heden, als Christus in uw eigen hart geboren wordt. Hij die den toegang tot uw hart heeft, dat hij als Schepper vormde. Laat ge nu straks dien Christus in u weer los, zoo zijt ge verloren. Maar klemte u aan hem vast, zoo is uw overwinning gewis.

Neen, zeg nooit dat de sonde u te machtig was. Machtiger dan de machtigste passie is uw Redder. Hij is Immanuel. Hij is God zelf. En hij woont als Immanuel in uw eigen binnenste.

Een Kerstfeest voor heel de wereld! Nogmaals de oproep der ontferming tot heel de wereld uitgaande! Laat u met God versoenen, en Gods engelen uit de zalige sfeer 't haar toeliegend:

Geeft eere aan God in de hoogstemelen, dan zal er ook voor u vrede op aarde in den vrede met uw God zijn.

Een Kerstfeest voor de Christenheid, van nabij en verre, om zich nogmaals te verkwikken in de heilige historie en met volle teugen de rijke weelde van 't beris van dit heilig kindeke in te drinken.

Een Kerstfeest voor de heilige slagorde van onzen Koning, die den strijd voor zijn Naam op aarde voortzet, en die op 't Kerstfeest zich in den naam van Immanuel opnieuw te binnen brengt, dat onzer de victorie zal zijn, want dat in Christus God met ons en met zijn heilige Kruisbanier is.

Maar dan ook een Kerstfeest voor het verborgen leven onzer ziel. Ook daar de strijd hervat tegen al wat onrein, onheilig en ongoddelijk is, zoodat satan het gewaar wordt, hoe met ons Kerstfeest zijn macht weer terugdeinst, omdat wij Immanuel opnieuw aangrijpen, en met Immanuel ook in den strijd tegen de sonde in ons eigen hart onverwilt zijn.

Amsterdam, 18 December 1908.

De week, die achter ons ligt, is voor onze Vrije Universiteit wel een week van diepen rouw.

Want het heeft God den Heere behaagd een onzer Hoogleraren, Prof. P. Biesterveld, tot Zich te nemen.

Al was voor den kring der naaststaanden het reeds lang geen geheim meer, dat het nederlijden, waardoor hij was aangetast, de levenskracht van het zwakke lichaam had ondermijnd en het moede hart den strijd nauwelijks meer volhouden kon, toch hoopte men nog altoos, dat het doodsgevaar ditmaal mocht worden afgewend en zoo kostbaar leven voor onze School nog een tijdlang mocht worden gespaard.

Want ieder, die hem kende, had hem lief. Voor de studenten was hij meer dan leermeester, hij was voor hen een raadsman in alle moeilijkheid, een wiens huis en hart altijd voor hen openstond, die deelde in al hun vreugd en smart. Als academisch docent had hij zeldzame gaven van den Heere ontvangen. Hij vormde zijne leerlingen naar hoofd en hart. Er ging bezielende kracht van zijn onderwijs uit.

Er was daarom zoo ernstig gebed, dat deze slag mocht worden afgewend.

Maar aldus was het de wil des Heeren niet.

Hij, die geen rekenschap geeft van Zijn daden, nam hem weg. Op de middag-hoogte van het leven, terwijl nog zoo menige kostelijke vrucht van zijn arbeid ons scheen beloofd. En al buigen we in aanbidding het hoofd voor de Majesteit van Gods doen, toch voelen we wel diep het verlies, dat onze Hoogeschool in hem leed.

Want in Prof. Biesterveld was niet alleen een warm hart, een rijk talent voor de wetenschap, een man met noeste werkkraft, maar ook zulk een trouw belijder van ons beginsel ons geschonken.

Geboorn 14 Juni 1863 te Amsterdam, zag hij reeds vroeg zijn vader zich ontvallen en werd hij door de zorg van zijn grootvader, een man van beslist Gereformeerd stempel, opgevoed. Reeds op het gymnasium onderscheidde hij zich door de vlugheid van zijn geest, straks werd hij een der uitsnemendste leerlingen van de School te Kampen en met banden van trouwe vereering en onverbreekbare vriendschap aan zijn leermeester Prof. Bavink gehecht. Nauwelijks twintig jaar oud trad hij in de Bediening des Woords, en de roem, die van zijn trouwen arbeid en niet minder van zijn groote welsprekendheid uitging, deed hem eerst te Gorkum en daarna te Rotterdam beroepen worden. Een onzer beste kanselredenaars, werd hij tevens de gevierde spreker voor onze jongelingsverenigingen. Begiftigd met een stem zoo welluidend, dat het scheen alsof zilveren klanken van zijn lippen vloeiden, zoo buigzaam, dat alle stemmingen van de ziel van de vox jubillante tot de tremolo daarin haar weerklink vonden, kon hij tooveren met het gesproken woord. En die wonder schooneheid van klank en taal was hem lief, ja ook om die schoonheid zelve, maar bovenal omdat hij wist, wat machtig instrument hem daarin geschonken was, om er menschenharten mee te winnen en er zijn God mee te dienen.

Toen hij in 1894, nauwelijks dertig jaar oud, tot hoogleraar aan de Theologische School werd beroepen, om daar de ambtelijke vakken te onderwijzen, bleek het al spoedig, dat niet alleen voor den kansel, maar ook voor den kathedraal rijke gaven hem waren geschonken. Met de groote werkkraft en werklust, die hem eigen was, wierp hij zich op de vakken hem toebetrouwd. Reeds de geschriften, die hij toen uitgaaf over Homiletiek, Catechese, Huisbezoek en Liturgie getuigden niet alleen van ernstige studie, maar ook van zijn uitnemend praktische zin. En naar mate zijn leven verder voorschreed en zijn studie zich verdiepte, werd ook de vrucht te kostelijker, die hij bood. In 1902 met Professor Bavink aan de Vrije Universiteit verbonden, werd hem naast de ambtelijke vakken ook de exegese van het Nieuwe Testament opgedragen. Reeds spoedig bleek op de examens, hoe degelijk en grondig zijn onderwijs in de exegese was. Zijn rectorale oratie en niet minder zijn uitnemende commentaar op de Colossensenbrief legden daarvan ook naar buiten getuigenis af. En de hoop leefde reeds, dat we eens van zijn hand een reeks commentaren op het Nieuwe Testament zouden ontvangen, die een standaardwerk voor onze predikanten worden zouden.

Maar met hoeveel ijver hij zich ook op de studie toelegde, toch heeft hij zich nooit in het studeervertrek opgesloten, maar heeft hij zijn tijd uitgewoerd, om ook in het praktische leven ons volk ten zegen te zijn. Als adviseerend lid van onzen Gereformeerden Jongelingsbond, als Curator van Zettens gymnasium, als lid van de examencommissie van den Schoolraad, als bestuur-

der der Gereformeerde Vereeniging voor Ziekenverpleging, als hoofdredacteur van het *Diakonaal Correspondentieblad*, als medeoprichter van Sonnevand toonde hij een ijver en een toewijding, die ieders bewondering opwekte. Men begreep niet, dat hij bij zoo ingespannen arbeid nog zooveel kon doen. Het geheim daarvan lag in de strenge regelmaat van zijn leven. Alles had bij hem zijn bestemde tijd. Zijn arbeid voor zijne colleges was gereed weken te voren. Van haastig afwerken op het laatste oogenblik was hij een geboren vijand. Hij had tijd voor alles, omdat hij zijn tijd zoo volkomen wist te beheerschen. Daarin ligt de verklaring, dat hij zooveel en zoo op elk terrein heeft kunnen arbeiden.

En diezelfde schoone rustige harmonie, die zijn arbeid kenmerkte, was ook een sieraad van zijn karakter. Het echt-menschelek, dat hij in een zijner populaire werken beschreef, was ook zijn ideaal. Al wat schoon, lieflijk en welluidend was, trok hem aan. Hij zag in het leven een rijke gave Gods, verheugde er zich in een „kind van zijn tijd” te zijn en genoot met dankzegging het goede, dat God ons op deze aarde schenkt. Zijn zin voor scherts en humor verjoeg den stroeven ernst. In zijn omgang met allen, hoog en laag, was hij de beminnelijkheid zelve. Vijanden had hij niet, vrienden te meer. En aan die vrienden gaf hij zich met al de trouw van zijn hart.

Maar die vriendelijkheid in den omgang deed aan de vastheid van zijn beginsel nooit te kort. Al trad hij uit bescheidenheid, die hem tot ere was, nooit ongevoelen op den voorgond en al stelde hij op het advies zijner meederen steeds hoogen prijs, toch was hij geen aarzelend karakter of blind volgeling. Waar hij leiding moest geven, deed hij het met vaste en zekere hand. Zijn invloed ook in gewichtige momenten van ons kerkelek leven was daardoor grooter, dan men wel vermoede. En waar het om de trouw aan de beginselen ging, stond hij onwrikbaar pal.

Zoo is zijn leven, al was het niet lang, toch rijk gezegend geweest. Hij heeft met de talenten, die God hem geschonken had, gewoerd. En daarbij heeft hij niet naar eigen eer gezocht, maar was het heilig motief, dat hem dreef, wel waarlijk de ere zijns Gods.

Zij de Heere onze God met zijne vertroosting die in smart terneergebogen weduwe, die zelve zoo zwak van gezondheid is, en de eenige dochter, die hij naliet, nabij en geve Hij hun kracht om dat zware kruis met lijdzaamheid te dragen.

Gaarne verieenen wij aan onderstaand schrijven, waarin Ds. Brummelkamp een woord van gedachtenis wijdt aan Dr. De Vlieger, hier een plaats.

DR. A. DE VLEIGER.

Hooggeachte Heer Redacteur!

Laat mij ter wille van zijn vele vrienden in den laende in uw blad eenige regels mogen wijden aan de nagedachtenis van den man, wien ik dezen zomer zoo van nabij mocht leeren kennen, en die den zijnen en zijne gemeente nu zoo onverwachts is ontvallen.

Ik kende tot hertoe Dr. De Vlieger niet persoonlijk. Ik had zijn naam hooren noemen in verband met den Zendingarbeid te Calicut in Egypte, en wist dat onze overleden vriend Geselle Meerburg veel hulp en raad van hem genoten had op zijn reis in Palestina. Als afgevaardigde van de Presbyteriaansche kerken van Engeland en Schotland echter kwam ik ongedacht in nauwer aanraking met Dr. De Vlieger, zoodat ik hem in zijn huiselijk en kerkelek leven, enigermate ook als geleerde, meer van naderbij mocht gadeslaan, dan anders wel het geval zoo zijn geweest.

Reeds te Newcastle aan het station wachtte hij ons op om ons naar ons logement te begeleiden; en den ganschen tijd dat we daar tot bijwoning van de Synode zijner Kerk, de Engelsch Presbyteriaansche, vertoefden, was hij ons een vriendelijke, gezellige, nooit vermoede gids. Hij liet ons beloven, uit Schotland terugkomende, hem te Manchester te bezoeken; en aan dit verzoek hebben we kunnen voldoen. Tusschen de Synodes in Edinburg, en die der Welsh Calvinistic Methodist Church in Wales, die te Liverpool zou vergaderen, had ik het voorrecht ettelijke dagen bij hem te vertoeven. Hij woonde in een huis met echt Engelsch comfort, in een der voorsteden van Manchester, en met een vriendelijke boekvertrek, waar een rijke verzameling van hoogst interessante, lang niet alledaagsche werken, in allerlei talen, over allerlei onderwerpen, mij vele uren geboeid heeft. Een schaduw lag helaas over het aangenaam tehuis van onzen vriend; mevrouw De Vlieger, van Iersche afkomst, was tijdelijk afwezig, wegens een gedwongen verblijf te Bournemouth in het Zuiden van Engeland, waar zij genezing hoopte te vinden van een krankheid, die haar het verblijf in minder zacht klimaat verbood. Ik bracht, met den vader, de twee lieve kinderen, een jong n en een meisje, die beurtelings te Bournemouth en te Manchester vertoefden, naar den trein, om de lijdende moeder te bezoeken, en toen bleven we samen achter, om studentikoos, maar niet onnut gelijk ik hoop, de dagen vóór de Liverpoolse Synode te slijten.

Toen leerde ik De Vlieger kennen, in zijn vroegeren arbeid Calicut, zijn kennis van het Arabisch en van Oostersche toestanden, zijn dogmatisch en kerkelek leven, en in den breeden blik dien hij op kerke en godsdienst had, in verband met de wereldontwikkeling en den loop van het rijk Gods op aarde. Hij was zeer oprecht. Het kostte hem in het geheel geen moeite te erkennen, dat vele Presbyteriaansche kerken in Groot-Brittanje en Amerika tegenwoordig niet

genoeg pal staan tegen dwalingen en ketterijen, vooral niet tegen dezulke, welke samenhangen met de zoogenaamde nieuwere Bijbelcritiek. Maar aan den anderen kant zag hij verlangend uit naar den invloed ten goede, dien deze tegenwoordige Gereformeerde theologie op deze zusterkerken zou kunnen uitoefenen. Dat stal mijn hart; gelijk hij het ook deed op onze Synode, toen hij zoo gulweg de gebreken en leemten van genoemde kerken blootliep, maar tevens bad dat we toch ons licht zouden laten schijnen voor anderen, nu God ons hier op dit gebied zoo rijk heeft gezegend. Ik kan, in verband met wat ik zelf zag en hoorde in Engeland en Schotland, de gedachte niet van mij afzetten, dat hij daarom vóór zijn verscheiden onze Kerken nog heeft moeten toespreken, als ware hem door zijn Zender, in gewijzigden zin, het woord van den Macedonischen man op de lippen gelegd: „Kom over en help ons!”

Als predikant te Choriton-cum-Hardy had hij den naam van een ijverig, getrouw arbeider in den wijngaard, die tegen een werk opzag, en ook op maatschappelijk gebied, ook als taal- en letterkundig hoogontwikkelde man, zijn talent op allerlei wijze ten beste gaf voor zijn omgeving. Choriton is een voorstad van Manchester, en Manchester is een geweldige handelsstad van een miljoen zielen. Een dier steden, waar ge tusschen het wagnet van trams, autos, rijkrijgen, karren, vrachtwagens, voortuigen van allerlei soort en voetgangers, het nauwelijks waagt om over te steken naar den overkant der straat. Maar de Engelsche businessmen hebben de verstandige gewoonte, om in zulke Babyons niet te wonen, maar, als ze hun maffe kantoren en pakhuizen ontvlucht zijn, hun tehuis op te zoeken buiten in de frische lucht met wat groen om zich heen, en daar hun eigenlijk verblijf te houden. Zoo is ook Choriton ontstaan, en daar heeft onze vriend in 1903, wegens zijn vele kundigheden, vooral op taalkundig gebied, bij de Engelsch Presbyteriaansche Synode aanbevolen, een gemeentelijke vergadering, die met tien of twaalf hoorders begon en nu driehonderd leden telt.

Hij toonde mij zijn fraaie, doelmatig ingerichte kapel met bijvertrekken en een groot aangrenzend stuk land, waar bij verdere uitbreiding het eigenlijk kerkegebouw zal moeten verrijzen. Catechisaties, zoodat wij ze kennen, kent men in Engeland niet; maar de Engelsche „Bible class” des Zondagsmiddags met de opgroeiende jonge menschen, was een zijner liefkoosde bezigheden, waar hij veel werk maakte. Ik hoorde hem preeken, niet in zijn eigen kerk, maar te Bolton, drie uur van Manchester gelegen. Een praktische preek, Engelsch in den vorm, daardoor voor een Hollandsch gehoor misschien wat vreemd, maar bevattende een zuivere Evangelieverkondiging, dooraderd van een warme, gemedelijken toon. Een aangename, goed geschoolde stem maakte zijn voordracht boeiend en levendig.

A's geleerde zal Dr. Vlieger bekend staan door onderscheiden werken, niet het minst door zijn in het Fransch geschrevene dissertatie „Kitab al Qadr” (ook uitgegeven in het Duitsch en Arabisch), handelende over de hoofdtrekken der Muzelmaansche theologie, waarin hij de oppervlakkige opvatting bestrijdt, dat Mahomed een redeloos Noodlot zou hebben geleerd, en tracht aan te toonen, dat hij veel eerder een soort praedestinatie heeft geleerd. Verder schreef hij over de Koptische Kerk: „Ouder de Palmen” (in 't Hollandsch), en een aantal preeken, lezingen en toespraken. „Weinige predikanten, schrijft de *British Weekly*, namen hun herderlijken arbeid zoo ernstig waar als hij. De eerste twee jaren te Choriton kon niets hem bewegen zijn preekstoel aan een ander af te staan, of vacantie te nemen; en hij kon het zichzelf niet vergeven, wanneer hij niet zijn geheele gemeente ten minste eenmaal 's maands had bezocht. In dit herderlijke werk stond zijn toegewijde en begaafde echtgenoot, die evenals hij vele talen kent, hem op bekwaame wijze terzijde.”

Na zijn huwelijck met zijn tweede echtgenoot, miss S. C. Cootte, die in het Zendingwerk arbeide te Ramallah, bij Jerusalem, te Cairo in 1896, vertrok hij naar Amerika, studeerde er theologie en werd er geordend als Presbyteriaansch predikant. Hij verkreeg er de titels van „Master of arts” en „Bachelor of Divinity”, doctor in de letteren en doctorandus in de theologie. Zijn zeer groote belangstelling in Oostersche taal- en letterkunde deed hem besluiten nog een cursus te volgen aan de Universiteit te Lausanne, waar hij doctoreerde op de bovengenoemde dissertatie. Twee of drie jaar voerde hij het bestuur van een belangrijke Arabische kostschool in Egypte, hoofdzakelijk met het doel om zijn studies te voltooien. Na zijn promotie te Lausanne werden hem twee professoraten aan Europeesche universiteiten aangeboden; een daarvan was de leerstoel voor het Arabisch aan de Amsterdamsche (stads) universiteit. Maar hoe sterk ook tot deze taak aange trokken, wenschte hij toch liever zich aan den geestelijken arbeid te wijden.

„Onbegrijpbaar Calvinist, zegt de *British Weekly*, „was hij toch de meest sympathieke en geestige man, dien men zich denken kan, die leven bracht in zijn geheele Classis, en door al de leden bemind werd. Van diepe en soliede geleerdheid, ging het hem toch alles zoo gemakkelijk af; een geboren studeman, en desniettemin de bescheidenste van alle geleerden.”

Wij die hem hier gekend en zijn omgang genoten hebben, stemmen van heeler harte met dit vereerend getuigenis in. Zijn bescheidenheid als geleerde was inderdaad groot; het kenmerk, zoodat men weet, van echte geleerden, die weten dat er zoo onciendig veel te weten is, en dat zij „nog

zoo weinig weten”. Maar een kenner, een fijnproever was hij zeker. Met wat wellust toonde hij mij de Reynolds Bibliotheek te Manchester, en de zeldzame exemplaren welke dat schoone gebouw bevat. Eventoo te Londen, waar ik een dag met hem in het Britsch Museum doorbracht, en ik, tengevolge van zijn speurnis, de Duitsche vertaling vond van een boekje over de Landverhuizing naar Amerika, door zijn vader in 1849 uitgegeven. Op de Franco-British Exposition, waar we den vorigen dag hadden vertoefd, trok vooral het Oostersch aspect der gebouwen zijn aandacht.

Over zijn jongste verblijf in Nederland spreek ik niet. Velen onzer hebben zijne prediking over den pottebakker, die met het leem doet wat hem behaagt, gehoord. Mij herinnerde het aan den Arabischen pottebakker, dien wij te zamen op de Londensche tentoonstelling hadden zien werken; en nu van achteren vraag ik mij af, of de keus van dit onderwerp, wat zijn persoon betreft, geen bijzondere beteekenis heeft gehad. Zijn taak was bijna af; voor hem zou het spoedig niet meer noodig zijn, dat de groote Pottebakker het door hem ontworpen wat weer op den schijf zette om het te voltooiën.

Mijn indrukken samenvattende zeg ik: Dr. De Vlieger was een vriendelijk, met en voor anderen levend man. Vol humor en geest, die hij in de conversatie kwistig om zich strooide. Een kinderlijk, vroem gemoed, met al zijn talenten zich stellend in den dienst van zijn Heiland. Een sieraad van den geleerdenstand, en tegelijk een leidsman en vraagbaak voor wie zelf geen gelegenheid hebben tot studie. Een vriend die dorst rekenen op zijn vrienden, al was hij maanden en jaren lang door zeeën en rivieren van hen gescheiden.

Hij die zich de Rechter der weduwen en de Vader der weezen noemt, sterke en trouwe in hun diepe smart de bedroefde Weduwe en kinderen.

A. BRUMMELKAMP.

's-Gravenhage, 15 Dec. 1908.

Ds. M. Grieken, Hervormd predikant van Amide en hoofdbestuurder van den Gereformeerden Bond tot vrijmaking der Ned. Herv. Kerk, heeft een lezing, waarin de *Nederlandsch Hervormde Kerk en haar tegenwoordige toestand* geteekend wordt, in druk uitgegeven.

Zeker loont het de moeite van deze lezing kennis te nemen. Scherper dan deze Hervormde predikant het doet, kan zeker geen oordeel over de Hervormde Kerk geveld worden. Zie hier hoe hij het beeld dezer Kerk schetst:

In plaats dat zij het lichaam van Christus is, onder opperhoofdeit staande van Sions Koning, elke gemeente een eigen kerkeraad hebbend, waarvan de leden verantwoordelijk zijn voor den Heere en Gods Woord erkennen als een lamp voor hun voet en een licht op hun pad — is zij een groote vereeniging geworden onder een Bestuur, dat alles regelt naar de willekeurige meeningen der menschen, die meeningen der menschen des noods stellend boven Gods Woord, de plaatselijke gemeente met haren kerkeraad betrouwend van elke zelfstandigheid.

Onze kerk heeft geen belijdenis waarnaar zij spreekt; geen geloof, waaruit zij leeft, geen heilige orde om naar te handelen en te wandelen — Gods Woord verachtend.

Van eenig herstel van de Kerk door middel van adressen aan de Synode wacht hij, evenmin als wij, iets goeds:

Hoewel onze Vaderl. Kerkgeschiedenis vanaf Molenaars adres (1827) tot op den huidigen dag toe een doorgaand protest is tegen de synodale staatsorganisatie van 1816—52, is er van de Synode tot reformatie van onze diep gevallene kerk niets te verwachten.

Want niet alleen, dat onze Synode uit haar aard taaisvathoudend aan het eenmaal bestaande is en in de hoogste mate conservatief — maar zij is blind voor het feit dat heel onze kerkeleke organisatie in strijd is met de Gereformeerde beginselen van kerkegeering.

Haar staat niets anders voor ogen, dan maar bij elkander te houden wat met onderscheidene belijdenis in de eene „grote” kerk samenwoort — terwijl wij niet moeten wijzen, om de Gereformeerde beginselen van kerkegeering bekend te maken en aan te prijzen, waarbij wij de leuze van wijlen Prof. Gunning overnemen: „niet bij elkander houden — maar uit den grond opbouwen.”

En evenmin geloofst hij aan de mogelijkheid, dat er weer een Gereformeerde Staatskerk komen zal, die heel het volk omvat:

Laat ons niet droomen met de Confessionelen van een Gereformeerde Staatskerk en een Gereformeerde Overheid — alles eene zijde voor heel ons volk en heel ons Vaderland.

Want ja — wij kunnen die droombeelden wel lieflijk en schoon vinden.

Maar... nuchter en waakzaam zijnde, hebben wij te letten op de tekenen der tijden; en dan wijst de Heere ons met den vinger aan, dat op een Gereformeerde kerk voor heel onze natie niet meer valt te hopen.

Want voor samenwonen van heel de natie in eene groote kerk is overeenstemming in belijdenis noodig — en wij gelooven niet in de illusie der Confessionelen, dat de Moderne wijze weg zal verlaten, dat de Evangelische het ware Evangelie zal aannemen, dat de Ethische in onze Gereformeerde kerk zal leeren spreken naar het beschreven Woord van God.

Ook Ds. Grieken erkent, dat het tot scheidings komen moet, doordat de Gereformeerde belijders van degenen, die met de belijdenis der Kerk gebroken hebben, zich afzonderen. Alleen hij wacht de beslissende daad daartoe van de Regeering, die de Synodale organisatie van 1816 moet te niet doen:

Hoe zullen wij dan ooit tot oplossing van het kerkelek vraagstuk komen? Wij willen het nog eens herhalen: wat zou

het heerlijk zijn kerk zouden k

de natie kon zij

Maar juist om kerk bewijst, da volk beschaapt de hand der S een huiszaam is de waarheid nu Naam des Heer daan — willen dat ons geleerd eertijker oplossen van 1816—52 elkanter gaat, i dan zal bij elkar denis is: de Ger kerk — de ant tenten, om daa te koelen en te

Of dat dan de kerk zal geven? Ja — gewis kerkengeenochap. Maar... een ruzing plaats had i stand om die k komende uit Mi val hij; „doe u goden, die zij uit gebracht.”

Die scheur m o Omdat de Hee En... zoo ver maar mocht groei

We hebben t ken, waarom w kerkerhetstel a blijken, als de de Synode. En standpunt onho kerkeformatie van wat de Ove

Toch zullen v geen critiek ocf Maar wel verc naar aanleiding blz. 24 schrijft.

Hij stelt daa niet moet verlate

In verband m dan de teksten Openb. 18 : 4, v wordt uit Babel schap te hebben

Die teksten nu vraagstuk niets: het land der heit straffende hand C gezonden en van naar Kanaan, het

Nu is de Herv der heidenen”, n vaderen” en daa hier niet.

Tot op zekere dit toe.

Alleen vergeet Schrift ook een g In Openbaring 1 van het historisch want dat Jubel w oest. En juist t Openb. 18 van de en Jesaja 52 bewi tot Israel nog e eeuwen geldende i

Onze vaderen oogenblik, deze i van de Roomsche ther sprak van genschap der Kei zeggen zelfs bij het „Roomsche B waer onze Confes plicht der geloov van de valsche Ke door de uitleggers zelfde teksten.

Nu willen we hi ren, dat de Her gelijk staat. Zelfs zouden we dat nie de exegese, die I vat de profetie te op en miskent de Gods in geestelijke heeft.

Zoo gemakkelijk men zich van de Gods niet af.

Vercent

DE VROUW IN HE

Zoodat men zich t eenigen tijd geleed hoe de vrouw staat t leven, en kwamen t dat voor iedere verze uitgemakke te worden zoudanig is, dat de dien kring al dan n ver die medewerking ver die medewerking Vooris werd erop i lijk hierop neekomt genomen, zaken m uitspraak van Gods arbeidsfeer der vro predikant, dat er waarin de vrouw, uit vrouwelijken aanlig, thuis behoort, zooda het geval is; en dat tereven van het natie sleut, zooder dat er enig ander motief i dan een zekere tegen hecht zijn aan het ou

En dit laatste juist schuw werd, op gre recht zou doen door een zekeren werkkri hebben, of er wel e dat de door God v geteide wetten zonde

Tevens werd er d hoe men soms tot de komt, de vrouw met eenzijdige te exploitte voor zekere doel bije anderzijds uittelsu